

Jelena Lj. Biljetina¹
Univerzitet u Novom Sadu
Pedagoški fakultet u Somboru
Katedra za jezik i književnost

GLAGOLI PIJENJA U ENGLSKOM I SRPSKOM JEZIKU KAO IZVORI POJMOVNIH METAFORA I METONIMIJA

Apstrakt: Cilj ovog rada jeste ispitivanje glagola u engleskom i srpskom jeziku kojima se izražavaju različiti procesi pijenja, a kojima se takođe mogu izraziti i druge radnje, različite od pijenja. Drugim rečima, u radu se ispituju prenesena, metaforička i metonimijska značenja koja ovi glagoli ostvaruju u oba jezika kako bi se ustanovilo koji se drugi procesi mogu izraziti glagolima pijenja. Analiza u radu zasniva se na ispitivanju rečničkih definicija glagola pijenja, čime se ustanovljuju doslovna i prenesena značenja ispitivanih glagola, a potom se, na temelju teorije pojmovne metafore i metonimije, objašnjavaju mehanizmi nastanka prenesenih značenja. Analiza pokazuje da glagoli pijenja svoja prenesena značenja ostvaruju najviše u pravcu prihvatanja ili upijanja određenog entiteta, kao i da se između engleskog i srpskog jezika može uočiti visok stepen preklapanja u pogledu konceptualizacije, ali i leksikalizacije radnji i pojmova izraženih glagolima pijenja.

Ključne reči: glagoli pijenja, pojmovna metafora, engleski jezik, srpski jezik.

1. Uvod

Ovaj rad analizira glagole pijenja u engleskom i srpskom jeziku koji, pored svojih doslovnih značenja, ostvaruju i prenesena, metaforička i metonimijska značenja, kojima se izražavaju radnje različite od pijenja. Cilj rada jeste da ispita kakve je druge radnje moguće izraziti glagolima pijenja u dva jezika, kao i da ustanovi sličnosti i razlike u konceptualizaciji i leksikalizaciji tih radnji. Analiza se zasniva na postavkama kognitivne lingvistike, odnosno, preciznije, na teoriji pojmovne metafore i metonimije, kojom se na osnovu jednog pojma objašnjava drugi pojam. U konkretnom slučaju, to znači da radnje označene glagolima pijenja služe za

razumevanje drugih radnji koje se takođe izražavaju glagolima pijenja. Polazna hipoteza u radu jeste da u prenesenim značenjima glagola pijenja u engleskom i srpskom jeziku postoji znatan stepen poklapanja, budući da se ovim glagolima izražava radnja pijenja, kao univerzalna odlika svih živih bića.

U skladu s tim, ciljevi rada su sledeći: (1) ustanoviti prenesena značenja glagola pijenja u engleskom i srpskom jeziku, (2) ustanoviti pojmovne mehanizme njihovog nastanka i (3) ustanoviti sličnosti i razlike u konceptualizaciji i leksikalizaciji prenesenih značenja u engleskom i srpskom.

2. Teorija pojmovne metafore i metonimije

Teorija pojmovne metafore razvila se unutar okvira kognitivne lingvistike, koja jeziku pristupa holistički i jezičke pojave objašnjava na osnovu odnosa čovekovih kognitivnih struktura i spoljašnjeg sveta koji ga okružuje. Osnovni princip u kognitivizmu tiče se načina na koji čovek doživljava sebe i svet koji ga okružuje: svaki pojam i entitet koji čoveka okružuje doživljava se i prelama kroz ljudsko telo i samo njemu specifičnu, inherentnu strukturu. Evans i Green (2006) navode da ono što je čoveku iskustveno dostupno proizlazi iz njegovih telesnih doživljaja i iskustava, i uvode termin *otelovljene kognitivne strukture* (engl. *embodied cognition thesis*). Preneto na jezičku ravan, to znači da semantičke strukture zapravo predstavljaju pojmovne strukture, a da konstruisanje značenja u svojoj suštini predstavlja konceptualizaciju (Evans & Green 2006: 157). Na sličan način uticaj iskustva na formiranje pojmova objašnjava i Johnson, koji takođe navodi da su pojmovne strukture utelovljene u stvarnosti, realizmu, odnosno da su iskustvene (Johnson 1987). Fauconnier i Turner takođe smatraju da su formiranje pojmova i shvatanje značenja neodvojivi (2002: 394). Naša kognicija je, prema tome, osnova ne samo za shvatanje i razumevanje sveta koji nas okružuje već i za konceptualizaciju pojmova i entiteta i njihovo dalje leksičko uobličavanje.

Teorija pojmovne metafore (engl. *Conceptual Metaphor Theory*) definisana je kao kognitivni mehanizam putem kog čovek organizuje i uobličava svoje iskustvo i na taj način razume svet oko sebe (Lakoff & Johnson 1980/2003). U svojoj suštini, pojmovna metafora odnosi se na razumevanje apstraktnih (čulima manje dostupnih) pojmova putem konkretnih pojmova, čulima otelovljenih i doživljenih. Veza između (konkretnih i apstraktnih) pojmova nastaje uspostavljanjem asocijativnih veza između čulno doživljenog, poznatog pojma (u literaturi nazvanog *izvorni domen*, engl. *source domain*) i apstraktnog, nepoznatog pojma (*ciljni domen*, engl. *target domain*), a sam proces uspostavljanja asocijativnih veza nazvan je *preslikavanjem*

(engl. *mapping*), koje se uvek odvija od izvornog ka ciljnom domenu (Lakoff & Johnson 1980/2003). Kövecses (2010) smatra da metaforički jezički izraz predstavlja manifestaciju takvog načina razmišljanja, odnosno čisto jezički izraz pojmovnog uobličavanja određenog fenomena. U literaturi se pojmovna metafora uobičajeno predstavlja formulom A JE B (engl. A IS B), odnosno CILJNI POJAM/ DOMEN JE IZVORNI POJAM/ DOMEN² (Filipović Kovačević 2021: 71).

Pored pojmovne metafore, kao najčešćeg pojmovnog mehanizma, u okviru ove teorije govori se i o mehanizmu *pojmovne metonimije* (engl. *conceptual metonymy*), kojom se ukazuje na mentalni pristup ciljnom domenu (Kövecses 2010: 172). Pojmovna metonimija obuhvata dva pojma, jedan, koji je konkretan, istaknut domen, nazvan *prenosnik* (engl. *vehicle entry*), i drugi, *ciljni domen* (engl. *target entity*), specifični po tome što se nalaze unutar istog pojmovnog domena (Filipović Kovačević 2021: 114). Kod mehanizma pojmovne metonimije jedan domen/ entitet upotrebljava se umesto drugog (unutar istog pojmovnog domena), te je i formulacija navedena kao X (STOJI) ZA Y (engl. X (STANDS) FOR Y): prenosnik X omogućava mentalni pristup ciljnom entitetu Y, koji je teže pristupačan (Filipović Kovačević 2021: 114). Jedna ilustracija pojmovne metonimije jeste primer koji se u literaturi često navodi, a na njega upućuje Taylor: *The kettle is boiling.* (srp. *Čajnik kuva.*). Ovde posuda (čajnik) omogućuje pristup ciljnom entitetu (vodi koja ključa u njemu) (Taylor 2003: 123). Čajnik i voda u čajniku prostorno su bliski, pa je tako putem čajnika moguće referisati na vodu koja ključa u njemu.³ Kao takve, pojmovna metafora i metonimija mogu se smatrati osnovom za nastanak jezički izražene leksičke metafore i metonimije, kao mehanizama kojima se objašnjava proces nastajanja novih značenja neke lekseme (Gortan Premk 2004, Dragičević 2010).

U pogledu ispitivanja metaforičkih značenja, glagoli nisu istraživani u većoj meri, budući da je „teško tipologizovati značenja glagola” (Dragičević 2010: 171). Newman je proučavao glagol *to drink*, kako u pogledu njegovih gramatičkih i sintaksičkih odlika (Newman & Rice 2006), tako i u pogledu njegovog semantičkog i metaforičkog potencijala (Newman 1997: 209).⁴ U srpskom jeziku, glagolima pijenja bavi se Biljetina (2019), u kontrastivnoj studiji u kojoj proučava pojedine glagole pijenja na konkretnim jezičkim uzorcima iz engleskog i srpskog jezika, kao

² U literaturi se pojmovni domeni i pojmovne metafore uobičajeno navode malim verzalom; stoga će se u ovom radu slediti navedena ustaljena tipografska konvencija.

³ Postoji i specifična interakcija između metafore i metonimije, nazvana *metaftonimija* (engl. *metaphonymy*), o kojoj pišu Goossens (1990) i Radden (2003).

⁴ Treba, međutim, napomenuti da se Newman uglavnom ograničava na proučavanje glagola *to drink*, kao prototipičnog glagola pijenja i kao glagola nadređenog čitavom leksičkom polju glagola pijenja, dok ostale glagole koji se odnose na pijenje u engleskom jeziku ne analizira.

i u doktorskoj disertaciji, takođe kontrastivnog tipa, u kojoj analizira semantičke odlike doslovnih značenja većeg broja glagola pijenja kao osnovu za asocijativno povezivanje sa drugim pojmovima i domenima (Biljetina 2021). Glagoli pijenja i njihova prenesena značenja odabrani su za proučavanje u ovom radu budući da pijenje predstavlja radnju koja se obavlja svakodnevno kako bi se zadovoljio prvenstveno motiv žeđi, kao jedan od primarnih bioloških motiva. Stoga se u radu istražuje na koji se način iskustvo pijenja prelama kroz prizmu našeg tela i sa kakvim pojmovnim domenima može da uspostavi asocijativnu vezu.

Budući da se u radu ispituju prenesena, metaforička značenja unutar kognitivnolingvističkog okvira, ispitivanje se zasniva na teoriji pojmovne metafore, ali i kontrastivne analize, koja utvrđuje sličnosti i razlike u metaforičkim značenjima i pojmovnim metaforama/metonimijama koje se nalaze u njihovoj osnovi.

3. Korpus i metodologija

Korpus za istraživanje čini po pet glagola pijenja u engleskom jeziku (*to drink, to guzzle, to imbibe, to quench, to suck*), odnosno u srpskom jeziku (*piti, ispitati, lokati, napiti se, opiti se*). Za korpus su odabrani oni glagoli pijenja koji ostvaruju prenesena značenja, a čije se rečničke definicije doslovnih značenja odnose na pijenje, odnosno konzumiranje tečnosti. Definicije doslovnih, odnosno prenesenih značenja glagola ekscerpirane su iz relevantnih onlajn jednojezičnih rečnika engleskog (*The American Heritage Dictionary of the English Language (AH), Cambridge English Dictionary (CD), The Chambers Dictionary (ChD), Longman Dictionaries of Contemporary English Online (LD), Macmillan Dictionary (MM), Merriam Webster (MW), Oxford Learner's Dictionary (OD)*) i srpskog jezika (*Rečnik srpskohrvatskoga književnog jezika (RMS), Rečnik srpskoga jezika (RSJ)*), dok su primeri konkretne jezičke upotrebe preuzeti iz navedenih rečnika, kao i iz jezičkih baza *British National Corpus (BNC)* i *Korpus savremenog srpskog jezika (KSSJ)* za engleski, odnosno srpski jezik.

Deset glagola koji ulaze u korpus ovog rada odabrani su na osnovu odrednica i definicija u analiziranim rečnicima koje pokazuju da upravo ovi glagoli pijenja ostvaruju bar jedno preneseno značenje, odnosno da su polisemni. Polazni jezik je engleski, te se ustanovljena prenesena značenja engleskih glagola analiziraju na osnovu teorije pojmovne metafore i metonimije i utvrđuju se kognitivni mehanizmi putem kojih su nastala prenesena značenja. Na isti način analiziraju se i glagoli iz srpskog dela korpusa, a potom se ustanovljena prenesena značenja i mehanizmi njihovog nastanka kontrastivno porede.

4. Analiza korpusa i diskusija

U ovom delu rada svaki od glagola pijenja uvrštenih u korpus analizira se pojedinačno. Prvo se ispituju glagoli u engleskom jeziku, a potom i glagoli u srpskom. Analiziraju se rečničke definicije kako bi se ustanovilo doslovno značenje svakog od glagola, zatim prenesena značenja koja glagoli ostvaruju, kao i pojmovni mehanizmi na osnovu kojih dolazi do uspostavljanja asocijativnih veza između doslovnog i prenesenog značenja.

4.1. Glagoli pijenja u engleskom jeziku

4.1.1. Glagol *to drink*

Glagol *to drink* nadređen je čitavom leksičkom polju glagola pijenja, a sa kognitivnističkog stanovišta predstavlja prototipičan pojam pijenja. Doslovno značenje ovog glagola zapravo se odnosi na unošenje tečnosti u usta i njeno gutanje: „take liquid into the mouth and swallow it” ((AH), (LD), (OD), (YD)). Potpuno i precizno određenje ove radnje tiče se ne samo unošenja tečnosti u usta i njenog gutanja, već i onoga što se sa tečnošću događa nakon gutanja, a to je probava. Premda popijena tečnost pri prolasku kroz digestivni trakt ne podleže promenama kojima je podložna hrana (koja se grize i žvaće, ustinjava, a zatim razlaže i pretvara u kašu u crevima), ona prolazi kroz proces razlaganja unutar creva, nakon čega određeni sastojci odlaze dalje u krvotok i telesne organe.⁵

U rečnicima je kao prvo preneseno značenje navedeno ono koje se odnosi na konzumiranje alkohola. Pojedini rečnici nude vrlo jednostavne definicije, poput „to drink alcohol” (CC), dok većina ipak daje kompleksnije definicije. OD navodi da se preneseno značenje odnosi na naviku konzumiranja alkohola („consume or be in the habit of consuming alcohol”), što implicira da agens radnju pijenja alkohola obavlja redovno, a MM daje još eksplicitniju definiciju i navodi da se alkohol pije češće nego što bi trebalo: „to drink alcohol, especially regularly or too often”. Čini se da je najpotpunija definicija ponuđena u LD, prema kojoj se alkohol pije redovno ili previše („to drink alcohol, especially regularly or too much”), čime se implicitno ukazuje na štetnost (redovnog) konzumiranja (preterane količine) alkohola. Kod ovako definisanog značenja indikativna je činjenica da se, za razliku od zadovoljenja biološke potrebe za tečnošću, alkohol konzumira usled drugačijih motiva, prvenstveno zbog činjenice da pijenje alkohola kod agensa izaziva izvestan stepen intoksikacije.

⁵ Svi ovi procesi značajni su zbog toga što, kako će se kasnije tokom analize videti, predstavljaju osnovu za uspostavljanje asocijativnih veza i nastanak prenesenih značenja.

Takvo, uže određeno značenje glagola *to drink*, nastalo je metonimijskim prenosom, jer su pojmovi PITI (koji je izražen doslovnim značenjem glagola *to drink*) i PITI ALKOHOL (izražen prenesenim, metaforičkim značenjem) delovi istog domena. PITI ALKOHOL predstavlja specifično, uže određenje prototipičnog pojma PITI, budući da se odnosi na pijenje određene vrste tečnosti (alkohola), te je kod ovog značenja na snazi pojmovna metonimija PITI ZA (NEUMERENO) PITI ALKOHOL. S tim u vezi je i netranzitivna upotreba glagola *to drink* u ovom prenesenom značenju: bez eksplicitno izraženog objekta, ovaj glagol zadržava svoje značenje „piti/konzumirati alkohol u prekomernoj količini”, kako pokazuju navedeni primeri (1), (2) i (3). Takvo tumačenje značenja glagola *to drink*, upotrebljenog u svom netranzitivnom obliku, moguće je usled činjenice da pijenje (uz jedenje) predstavlja osnovni preduslov za održavanje života: rečenica *He drinks* ne može se tumačiti u smislu „On pije tečnost” (kao što ni rečenica *He eats* ne može da znači „On jede hranu”), budući da procesi pijenja (i jedenja) podrazumevaju unošenje tečnosti (hrane) u organizam, te ne postoji ljudsko biće koje ne pije (i ne jede) (Næss 2009: 36). Ono što, takođe, utiče na takvo tumačenje netranzitivne upotrebe ovog glagola jeste posledica konzumiranja alkohola, odnosno već spomenuti uticaj alkohola na svest agensa koji ga konzumira. Agens trpi posledice radnje koju vrši (te istovremeno biva pacijens). Budući da konzumiranje alkohola ostavlja vidne posledice po agensa i utiče na njegovo psihofizičko stanje dovodeći ga u stanje intoksikacije, te odlike pripisuju se glagolu *to drink* kada se koristi bez navedenog objekta. Cilj pijenja alkohola jeste da proizvede određeno stanje (intoksikaciju) kod pacijensa, i upravo se zbog toga ne navodi vrsta tečnosti koja se pije (Næss 2009: 36).⁶

(1) ...and then remembered: he *had been drinking* with his cousin Alexander Menzies of Bolfracks, the last bottle must have sent him under. (BNC)

(2) She *was drinking* and dancing till two or half past. (BNC)

(3) Should you *drink* if you're pregnant? (BNC)

Sledeće preneseno značenje glagola *to drink* jeste „apsorbovati (vlagu)”: „(of a plant or a porous substance) absorb (moisture)” (OD). Ovakvo značenje nastalo je na osnovu osobine poroznosti entiteta na koji dospe tečnost, čime ona prodire u unutrašnjost entiteta. I ovde je na snazi metonimijski mehanizam kojim se upijanje tečnosti razumeva putem pijenja: PITI ZA UPIJATI TEČNOST. Primeri kontekstualizovane upotrebe (4) i (5) ilustruju takvu pojmovnu metonimiju:

⁶ Stoga rečenica *He drinks* može da se protumači jedino na taj način da agens radnju pijenja vrši u cilju opijanja i intoksikacije organizma i da to čini učestalo, jer nijedna druga tečnost koja se pije ne ostavlja po agensa posledice kakve ostavlja alkohol.

(4) Check the water level daily and keep topped up – the tree *will drink* a lot especially in a warm room. (OD)

(5) You may need to add more water as the beans *drink it up*. (OD)

Specifičnost ovog značenja ogleda se i u tome što je agens personifikovan: neanimatni entitet upija tečnost, kao što animatni agens unosi tečnost u svoj organizam kroz usta. Još jedan aspekt radnje pijenja preslikava se na značenje „upijati, apsorbovati“, a to je izvestan stepen zadovoljstva koji agens oseća nakon pijenja tečnosti i zadovoljenja motiva žeđi i/ili pozitivnih senzacija usled pijenja tečnosti prijatnog ukusa. Analogija sa ljudskim agensom naročito se ogleda u primeru (4), u kom drvo (kao i čovek) upija (kao što čovek pije) više vode kada se nalazi u toploj prostoriji. Stoga se ovde javlja i pojmovna metafora DRVO JE ČOVEK, odnosno BILJKA JE ČOVEK. Ono što se razlikuje u odnosu na čoveka kao agensa jeste pasivnost subjekta prilikom vršenja radnje: čovek, kada mu je potrebna tečnost, sam je uzima i zadovoljava potrebu za njom, dok je u ovom prenesenom značenju subjekat pasivan i ne dobavlja tečnost (vodu) svojim delovanjem, već to radi neki drugi entitet (čovek, na primer, ako zaliva biljku, ili kiša koja pada.

Treće preneseno značenje koje ostvaruje glagol *to drink* takođe se može razumeti u smislu upijanja, ali na mentalnom planu, budući da ga rečnici definišu kao „intenzivno gledati ili slušati“ („drink something in: watch or listen to something with eager pleasure or interest“ (OD)). Definicija u MW ukazuje na lokaciju radnje, a to je svest: „to receive into one’s consciousness“. Ovo metaforičko značenje odnosi se na praćenje sadržaja čulom vida i/ili sluha, a potom i njegovo prihvatanje u svest, pri čemu agens radnju vrši intenzivno i sa pažnjom. Pojmovna metafora PAŽLJIVO POSMATRATI/SLUŠATI JE PITI objašnjava nastanak takvog prenesenog značenja, ali je ona zasnovana na pojmovnoj metonimiji PITI ZA UPIJATI, gde se upijanje odvija na mentalnoj ravni. Pored toga, implikacije ovog značenja takve su da agens oseća zadovoljstvo i prijatnost, kao prilikom pijenja prijatne tečnosti, što je izraženo u oba primera upotrebe – (6) i (7):

(6) Of course, Lucy was a runner, Jay a moocher, *drinking in* the mist and the birds and the rising chill. (BNC)

(7) From the top, you will have a glorious view, and you can go for a walk, ... , *drinking in* the views.

U oba navedena primera agens je čovek, i u oba primera pažljivo posmatra i upija prirodne pojave (6) i pejzaž (7), pritom uživajući u njima. Unošenje tečnosti u usta povezuje se sa unošenjem objekatskog pojma u misaonu sferu agensa, a dodatno je u oba primera, naglašeno predlogom *in*, koji označava kretanje entiteta u cilju njegovog ulaska u drugi entitet.

4.1.2. Glagol *to guzzle*

U doslovnom značenju, glagolom *to guzzle* naglašava se način na koji se obavlja radnja pijenja: „pohlepno, brzo i željno piti” („to drink greedily or habitually“ (AD), (YD), „to drink quickly, eagerly and usually in large amounts“ (CD)). Kako definicije pokazuju, ovaj glagol odnosi se na ponašanje koje nije prihvatljivo jer pohlepa i prevelika brzina prilikom jedenja i/ili pijenja ne spadaju u društveno prihvatljive norme.⁷

Metaforičko značenje koje ovaj glagol ostvaruje odnosi se upravo na aspekt prekomernosti. AH ga definiše kao uopšteno prekomerno konzumiranje („to consume to excess“), dok drugi rečnici specifikuju ovo značenje i određuju ga kao korišćenje goriva u prekomernoj količini („to use large amounts of petrol very quickly“ (CD)), ističući pritom da je takva prevelika potrošnja bespotrebna i rasipna („(of a vehicle) uses a lot of fuel in a way that is wasteful and unnecessary“ (CC)). Aspekti halapljivosti i prekomernosti unutar izvornog domena motivišu nastanak metaforičkog značenja, te je u njegovoj osnovi pojmovna metafora KONZUMIRATI/TROŠITI VELIKOM BRZINOM JE PITI VELIKOM BRZINOM. Primer (8) ilustruje jednu od tipičnih metaforičkih upotreba ovog glagola, a to je prekomerna potrošnja benzina, pa se osnovna metafora može specifikovati kao TROŠITI BENZIN VELIKOM BRZINOM JE PITI VELIKOM BRZINOM. Velika brzina trošenja implicira i prekomernost u pogledu trošenja, a automobil (*the car*), kao personifikovan agens, implicira čoveka. Na sličan način može se tumačiti primer (9), gde agens (*the plane*) velikom brzinom troši gorivo, poput čoveka koji velikom brzinom ispija piće, pa je i pojmovna metafora koja je na snazi ista kao u (8). Budući da (8) i (9) za agensa imaju određeni tip prevoznog sredstva, u konkretnim primerima javlja se metafora PREVOZNO SREDSTVO JE ČOVEK. Rezervoar u koji se toči gorivo asocijativno je povezan sa čovekovim želucem, u koji tečnost dospeva nakon pijenja, poput goriva koje dospeva u rezervoar. Primer (10) može se tumačiti unekoliko drugačije, budući da je agens nepoznat, a objekatski pojam glagola *to guzzle* apstraktne je prirode (*our resources*), pa je pojmovna metafora za ovakav kontekst TROŠITI RESURSE VELIKOM BRZINOM JE PITI VELIKOM BRZINOM.

(8) This car *guzzles* petrol. (OD)

⁷Definicije, međutim, nisu dovoljno precizne, budući da nijedna ne navodi da je tečnost koja se pije alkohol, dok kontekstualizovana upotreba ovog glagola pokazuje da se on gotovo bez izuzetka koristi sa alkoholnim pićima (Melissa *had guzzled* gin and tonics like they were lemonade. (CC), Taking out a beer, he popped it open and *guzzled* it down in one large gulp. (OD), Men rode alongside, chests bursting with pride – smoked cheroots and *guzzled* strong beer. (BNC)), čime se dodatno razjašnjava zbog čega radnja izražena glagolom *to guzzle* predstavlja nepoželjno ponašanje.

(9) Me, I was flying economy, but the plane, churning sideways now, *was guzzling* gas at seven gallons a mile. (BNC)

(10) The *guzzling* of our resources is even more worrying when one realizes that two-thirds of the energy produced in a power station floats straight out of the cooling towers, never to be seen again. (BNC)

(11) This novel seems, ..., to come from a man who knew nothing but was very opinionated, who checked no facts and *guzzled* rumour scraps, whose mind was uncouth... (BNC)

4.1.3. Glagol *to imbibe*

Doslovno značenje glagola *to imbibe* ograničeno je na formalni jezik, budući da konsultovani rečnici navode da pripada formalnom registru. Definiše se putem prototipičnog glagola pijenja (*to drink*), navodeći da je tečnost koja se pije alkohol: „to drink (something), especially alcoholic drinks“ (ChD), (LD), (CD), (OD), odnosno „to drink alcohol“ (YD). Ovakvim određenjem glagola *to imbibe*, prema tome, ukazuje se na njegovo najistaknutije obeležje, a to je konzumiranje alkoholnih pića.

U metaforičkom značenju, *to imbibe* je definisan u smislu prihvatanja određenih ideja, vrednosti ili tvrdnji: „to accept and be influenced by qualities, ideas, values etc.“ (LD), „to listen to ideas/arguments, accept them and believe that they are right or true“ (CC). Potonja definicija ističe ne samo aspekt prihvatanja ideja već i verovanja u njih. AH, međutim, ističe da se ideje apsorbuju, odnosno da ih agens u potpunosti unosi u sebe (svoju mentalnu sferu), kao što unosi piće ili tečnost: „to absorb or take in as if by drinking“. Uzevši u razmatranje sve navedene definicije, metaforičko značenje glagola *to imbibe* može se odrediti kao „prihvatati i usvajati ideje, vrednosti, tvrdnje“. Motivacija za nastanak takvog značenja jeste aspekt koji je univerzalan za sve glagole pijenja – ulazak tečnosti u organizam. Kod ovog glagola, međutim, tečnost koja se unosi u organizam je specifična (alkohol) jer dovodi do izmenjenog stanja svesti, što se preslikava na menjanje stavova koje agens ima nakon unošenja u svoju mentalnu sferu ideja/vrednosti/tvrdnji. Alkohol izaziva fiziološku izmenu stanja svesti, a prihvatanje ideja izaziva izmenu u dotadašnjim idejama/vrednostima, pa je pojmovna metafora koja je dovela do takvog značenja PRIHVATATI IDEJE JE PITI ALKOHOL. Primeri (12) i (13) za objekatski pojam imaju apstraktne entitete (istorija (12), odnosno humanizam (13)) koji preplavljaju svest agensa, utiču na njegove stavove, te ih on menja i usvaja nove. U primeru (14) agens je takođe apstraktan entitet – to su vizuelni prizori koje agens upija u svoju svest i koji mu očigledno prčinjavaju zadovoljstvo.

(12) ... one feels that he has spent a lifetime *imbibing* its history. (BNC)

(13) ... all we students pretended we sped to his lectures *to imbibe* his humanism... (BNC)

(14) During the mid-Seventies Laura travelled around Europe a great deal, *imbibing* what she saw and able to take ideas and incorporate them into her collections. (BNC)

4.1.4. Glagol *to quench*

To quench je glagol kojim se izražava pijenje tečnosti radi zadovoljenja biološkog motiva žeđi, kako je navedeno definicijom u MM („drink something so that you no longer feel thirsty“), odnosno u CD („to drink liquid so that you stop being thirsty“).

Nekoliko je metaforičkih značenja koja ostvaruje glagol *to quench*, a prvo od njih odnosi se na gašenje i u rečnicima je definisano kao „gasiti (vatru ili požar)“: „extinguish (a fire)“ (OD), „to extinguish (a fire or light, etc.)“ (ChD), „to put out (a fire, flame, etc.), extinguish“ (CC).⁸ Ovakvo metaforičko značenje motivisano je čovekovom potrebom za utaživanjem žeđi, što se asocijativno povezuje sa potrebom za gašenjem vatre. Ugasiti vatru jednako je važno kao i utažiti žeđ, jer žeđ predstavlja signal za organizam da mu je neophodna tečnost. Vatra/požar takođe predstavljaju signal da je organizam u opasnosti (usled delovanja spoljašnjih faktora), te da je neophodno zaustaviti je. Mehanizam kojim se objašnjava nastanak takvog prenesenog značenja jeste pojmovna metafora UGASITI VATRU/POŽAR JE UTOLITI ŽEĐ. U rečenicama (15), (16) i (17) svaki od objekatskih pojmova glagola *to quench* odlikava određenu vrstu vatre: u (15) to je plamen (*the flames*), u (16) svetlo (*the light*), a u (17) cigareta (*her cigarette*), koje treba ugaziti. U (15) agens koji gasi vatru nije čovek, već jaka kiša. Ovde je uočljiv još i metonimijski prenos FIZIOLOŠKA MANIFESTACIJA STANJA ZA STANJE, pre svega zbog toga što žeđ u usnoj duplji izaziva suvoću, kao što je izaziva i boravak u blizini vatre, ali i zato što nakon utaživanja žeđi čovek oseća izvesno zadovoljstvo, kao i nakon gašenja vatre.

(15) The flames *were quenched* by heavy rain. (AH)

(16) *Quench* the light. (BNC)

(17) After a while Irene *quenched* her cigarette of its fire... (BNC)

Drugo metaforičko značenje glagola *to quench* je „sprečavati ili suzbijati“: „to suppress“ (AH), „to overcome; subdue, suppress“ (YD). U OD ovo je preneseno

⁸ Pojedini konsultovani rečnici ((AH), (MW), (YD)) ovakvo značenje glagola *to quench* navode kao njegovo doslovno značenje.

značenje definisano u dva pravca: jedno se odnosi na prigušivanje osećanja („stifle or suppress (a feeling)“), a drugo je definisano veoma široko i odnosi se na utišavanje („reduce to silence“). Motivaciona osnova za nastanak značenja „sprečavati/suzbijati” jeste zadovoljenje motiva žeđi, odnosno suzbijanje žeđi koje se preslikava na suzbijanje drugog objekatskog pojma kod metaforičkog značenja, pa je pojmovna metafora koja leži u osnovi ovakvog metaforičkog značenja modifikovana pojmovna metafora iz prethodnog prenesenog značenja SPREČITI JE SPREČITI ŽEĐ. Naglasak je na sprečavanju i osujećenju radnje, kao što pokazuju kontekstualizovani primeri upotrebe (18) i (19), u kojima se zatomljuju i sprečavaju pozitivna stanja – smeh (*her laughter*) u (18), odnosno optimizam (*her optimism*) u (19).

(18) Agnes Diggory was saying, dragging at Araminta’s shoulders where she sat, her laughter *quenched*, tears streaming down her face. (BNC)

(19) Theresa sighed, the cold depressing her and *quenching* her usual defiant optimism. (BNC)

Treće preneseno značenje je „zadovoljiti želju”: „to satisfy (a desire)“ (OD), (ChD) i fokusirano je na emotivno stanje agensa, odnosno na priyatnost koju agens (istovremeno i pacijens) oseća nakon zadovoljenja određene potrebe. Pojam ŽEĐ i ovde predstavlja izvorni domen za razvoj metaforičkog značenja, gde je žeđ shvaćena više kao psihološka potreba i zadovoljenje psihološkog motiva, a manje kao fiziološka potreba organizma za tečnošću, pa se stoga kao ciljni domen može odrediti ŽELJA. Pojmovni mehanizam koji je na snazi jeste pojmovna metafora ZADOVOLJITI ŽELJU/POTREBU JE UTOLITI ŽEĐ: zadovoljenje žeđi asocijativno je povezano sa zadovoljenjem želje i osećajem zadovoljstva koje agens ima nakon utaživanja žeđi, odnosno zadovoljenja potrebe. U (20) časopisi predstavljaju objekatski pojam, kao asocijacija na tečnost koju čovek pije. Agens posmatra časopise i tako zadovoljava svoju želju u psihološkoj, odnosno mentalnoj sferi. U (21) asocijativne veze između izvornog i ciljnog domena su slične: agens ima intenzivnu potrebu koju želi da zadovolji, kao što žedan čovek želi da utoli svoju žeđ.

(20) ... thus the spectator/consumer *can* only *quench* his desire by reading the magazine (BNC)

(21) He only pursued her *to quench* an aching need. (OD)

4.1.5. Glagol *to suck*

Ovaj glagol odnosi se na specifičan položaj koji usne i jezik zauzmu prilikom uvlačenja tečnosti u usnu duplju. Takvu detaljnu definiciju nudi AH: „to draw

(liquid) into the mouth by movements of the tongue and lips that create suction“. Na sličan način definisan je i u OD, u kom se navodi da usne i usna duplja stvaraju svojevrsan vakuum: „draw into the mouth by contracting the muscles of the lips and mouth to make a partial vacuum“.⁹ Prema tome, *to suck* označava specifičan način na koji se obavlja radnja pijenja.¹⁰

Specifičan način na koji se tečnost unosi u organizam predstavlja motivacionu osnovu za nastanak prenesenog značenja koje glagol *to suck* ostvaruje, a to je „uvlačiti“: „to pull air or liquid somewhere“ (MM), odnosno „to draw up (water, oil, etc.) by the action of a pump“ (CD). Najviše je naglašen način na koji se vrši radnja: skupljene usne koje stvaraju određenu vrstu vakuuma uvlače tečnost u usta, što se preslikava na agensa koji takođe stvara određenu vrstu vakuuma i tako uvlači/uisava objekatski pojam, pa je pojmovna metafora UVLAČITI (VAKUUMOM) JE SISATI. Plastičan primer takvog metaforičkog značenja je rečenica (22), koja se odnosi na svakodnevicu, gde se ventilator asocijativno povezuje sa ljudskim bićem koje uvlači tečnost tako što stavlja usne u specifičan položaj. Rečenica (23) predstavlja donekle neobičan primer jer za objekatski pojam ima ljudsko biće – ono je to koje biva uvučeno, odnosno usisano, dok je agens neanimatne prirode – to su struje (*currents*).

(22) The fan *sucks* air in through one vent and pushes it out through the other. (MM)

(23) ... I could feel myself *being sucked* under by currents. (CD)

4.2. Glagoli pijenja u srpskom jeziku

4.2.1. Glagol *piti*

Kao i glagol *to drink* u engleskom jeziku, glagol *piti* je glagol nadređen leksičkom polju glagola pijenja u srpskom jeziku i označava prototipičnu radnju pijenja. U RRSJ

⁹ U istraživanju stepena univerzalnosti pojmova JESTI i PITI Wierzbicka (2009) analizira i pojam SISATI (u engleskom jeziku izraženom glagolskom leksemom *to suck*) i navodi da on ima dvostruku interpretaciju, pri čemu obe interpretacije uključuju posudu iz koje se tečnost uzima i impliciraju da se nešto događa sa posudom, dok se samo jedno tumačenje fokusira na tečnost koja se iz suda pije i na specifičan položaj usana i usne duplje (Wierzbicka 2009: 82).

¹⁰ Značajna implikacija kod glagola *to suck*, koja nije navedena ni u jednoj definiciji, odnosi se na izvesnu vrstu zadovoljstva agensa koji vrši ovu radnju, budući da je SISATI pojam leksikalizovan ovim glagolom, a sisanje se povezuje sa iskustvenim osećanjem prijatnosti koje beba ima prilikom sisanja majčinog mleka (Wierzbicka 2009: 82).

piti je definisan kao „unositi u organizam tečnost kroz usta”. RMS daje potpuniju definiciju: „unositi kroz usta u svoj organizam kakvu tečnost i gutati je”.

Piti, kao i engleski glagol *to drink*, u prenesenom smislu odnosi se na konzumiranje alkohola u prekomernoj količini. Rečnici daju prilično široku, deskriptivnu definiciju takve radnje: „(bez dopune) imati sklonost piću, provoditi vreme pijuci žestoka pića, biti alkoholičar, opijati se” (RMS), odnosno „odavati se piću, pijančenju, biti pijanica, alkoholičar, opijati se” (RSJ). Zanimljivo je da nijedna od dve navedene definicije ne navodi eksplicitno da se alkohol konzumira u (pre)velikoj količini, već se takvo određenje dobija upotrebom leksema (*alkoholičar, pijanica*) koje označavaju one koji često i u prevelikoj količini piju alkoholna pića. Ovo preneseno značenje razvilo se iz domena PITI i nastalo je na osnovu metonimijskog prenosa PITI ZA (NEUMERENO) PITI ALKOHOL. U takvom prenesenom značenju uz glagol *piti* ne stoji objekat: kao i u engleskom jeziku, upotreba prototipičnog glagola pijenja bez sintaksički izraženog objekta označava radnju koja ističe posledice konzumiranja. Næss (2009: 36) navodi da je to jezička strategija za naglašavanje onoga što se dešava agensu, budući da fokus nije na tečnosti koja se pije, već na posledicama koje konzumirana tečnost ima po agensa, a to je izmenjeno psihofizičko stanje organizma. Kako (25) ilustruje, radnja (*pije*) nema izražen objekat, ali je iz konteksta jasno da radnja koju agens vrši ne čini dobro. Štetan efekat dodatno se pojačava priloškom odredbom koja ukazuje na učestalost vršenja radnje (*svaki dan*).

(24) (24) On *pije*, svaki dan je pijan. (RSJ)

(25) (25) Ali *je pio* prekomerno, i nije ni srednji vek dočekao. (KSSJ)

Drugo preneseno značenje glagola *piti* odnosi se na poroznost i apsorpciju: „biti porozan, upijati (vodu, vlagu i sl.)” (RSJ), što implicira da agens radnju ne vrši svesno i svojom voljom, već da ga određuje svojstvo poroznosti i apsorpcije, koje mu omogućava upijanje tečnosti. RMS nudi unekoliko detaljniju definiciju („uvlačiti u sebe, usisavati, upijati”), koja omogućava šire tumačenje, po kom je agens taj koji uvlači ili usisava u sebe objekatski pojam, s obzirom na to da usisavanje/uvlačenje predstavljaju onu vrstu radnje koja zahteva voljno delovanje agensa. Pojmovna metonimija PITI ZA UPIJATI TEČNOST u osnovi je ovog prenesenog značenja. Kontekstualizovani primeri upotrebe pokazuju da se pojam UPIJATI, koji se leksički realizuje glagolom *piti*, razvio u dva pravca, što u rečnicima nije navedeno uz definiciju ovog metaforičkog značenja glagola *piti*.

Jedan aspekt metonimijske upotrebe odnosi se na fizičko upijanje: u (26) i (27) agensi (*glina*, odnosno *zemlja*) neanimatne su prirode i imaju svojstvo poroznosti koje im omogućava da upijaju objekatski pojam (*miris jabuke, krv*), a i objekatski

pojam ima odlike gasovitog, odnosno tečnog agregatnog stanja, koje mu omogućuje da bude upijen.

(26) Ta glina je porozna i *pije* brzo miris jabuke. (RMS)

(27) ... samo što će poteći moja krv umesto krvi vašega sina, koju je zemlja trebalo *da pije* ... (KSSJ)

Drugi aspekt ovog značenja tiče se upijanja apstraktnih pojmova, poput mentalnih predstava, vizuelnih slika ili reči (28). U tom slučaju, agens je ljudsko biće, jer se upijanje odvija u mentalnoj sferi, a na pojmovnu metonimiju PITI ZA UPIJATI TEČNOST u ovom slučaju nadovezuje se pojmovna metafora PITI TEČNOST JE UPIJATI PRIČE.

(28) Ali to nije nikakvo čudo, jer *je* noćas *pio* mnogo raznih priča. (KSSJ)

4.2.2. Glagol *ispiti*

Glagol *ispiti*, zajedno sa glagolima *napiti se* i *opiti se*, spada u grupu perfektivnih glagola. Značenje glagola *ispiti* jeste „popiti sve do kraja, pijući isprazniti (času i sl.)” (RSJ). Ovakvom definicijom ukazuje se na komplementaran odnos istovremenog pijenja tečnosti i pražnjenja posude usled pijenja tečnosti koja se nalazi (la) unutar posude, ali je fokus na posledici radnje, a to je pražnjenje posude jer se tečnost pije u potpunosti.

Prvo preneseno značenje ovog glagola je „primiti, upiti u sebe, u svoju svest” (RSJ, RMS) i odnosi se na unošenje objekatskog pojma u mentalnu sferu agensa. To znači da je ono orijentisano ka agensu i doživljajima koje agens usled toga ima. Izvorni domen je UNOSITI/PRIMATI TEČNOST (U ORGANIZAM), što se preslikava na ciljni domen UNOSITI/PRIMATI (U SFERU AGENSA), koji ilustruje da agens prima tečnost i da ga ona u potpunosti prožima. Značajnu implikaciju pri razvijanju ovog metaforičkog značenja ima i aspekt doslovnog značenja koji navodi da se posuda prazni u potpunosti, odnosno da se pije celokupna tečnost koja se nalazi u posudi, te je kod ovog značenja važan i domen PRAZNITI POSUDU. Stoga je potpunija pojmovna metafora PRIMITI U POTPUNOSTI JE POPITI TEČNOST U POTPUNOSTI. Primer (29) ilustruje takvu pojmovnu metaforu: personifikovani agens (*zemlja*) prima u sebe objekatski pojam (*vlaga*), pri čemu agens ima takva svojstva koja mu omogućuju da „ispija”, odnosno da prihvata/upija u sebe objekat koji, sa druge strane, ima takva svojstva koja mu omogućavaju da bude „ispijen”.

(29) Zemlja *je ispila* svu vlagu. (RSJ)

Drugo metaforičko značenje je „ispariti, učiniti da iščezne (što je tekuće)” (RMS). S obzirom na to da tečnost iščezava i u potpunosti nestaje, i ovde su za razvoj metafore značajni domeni PRAZNITI SADRŽAJ POSUDE, odnosno PRAZNITI POSUDU jer predstavljaju izvorne domene za nastanak prenesenog značenja. U primeru (30) voda iz kaljuge je, kao tečni entitet, „ispijena”; isparila je usled delovanja sunčeve toplote i više je u kaljuzi nema. Motivaciona osnova za nastanak takvog prenesenog značenja jeste pražnjenje posude usled pijenja celokupne količine tečnosti. Pojmovna metafora na snazi u konkretnom primeru je ISPARITI JE ISPRAZNITI POSUDU, odnosno ISPARITI JE ISPITI.

(30) (30) Sunce *ispi* vodu kaljuža. (RMS)

Treće preneseno značenje navedeno u rečniku je „postepeno istrošiti, potkopati, uništiti” (RMS) i ono se odnosi na trošenje i (krajnje) uništavanje pacijensa, a razvijeno je na asocijativnim vezama koje se uspostavljaju, sa jedne strane, između pijenja celokupne količine tečnosti i pražnjenja posude i, sa druge strane, trošenja objekatskog pojma i njegovog uništavanja. Pojmovna metafora koja dovodi do ovog značenja je POTROŠITI/ISTROŠITI JE ISPITI i označava da se ispijanje celokupne količine tečnosti preslikava na trošenje objekatskog pojma. U (31) agens je personifikovan, to je bol koji ispija, odnosno troši snagu objekatskom pojmu (ljudsko biće, *ona*). Personifikacijom se bol konceptualizuje kao ljudsko biće koje iz posude izvlači tečnost, a u metaforičkom značenju situacija je obrnuta: bol izvlači snagu iz ljudskog bića. Na taj način bol se shvata kao živo biće, te se javlja još i pojmovna metafora NEŽIVE STVARI SU LJUDI (INANIMATE OBJECTS ARE PEOPLE) (Kövecses 2010: 58). U (32) agens je ljudsko biće koje „ispija”, odnosno uništava, „ono najvrednije što postoji u čoveku”, a to su apstraktne moralne vrednosti, pa je na snazi modifikovana opšta pojmovna metafora MORALNO ISTROŠITI JE ISPITI. Ovde se još uočava i pojmovna metafora LJUDSKO TELO JE POSUDA (THE BODY IS A CONTAINER) (Kövecses 2010: 74): ljudsko biće (odnosno, ljudsko telo) predstavlja posudu iz koje se ispija tečnost, a u metaforičkom smislu ispijena tečnost je moral.

(31) Ona nema snage da se gura, snagu joj bol *ispio*. (RMS)

(32) ... likovi u romanu koji pokušavaju *da ispiju* ono najvrednije što postoji u čoveku. (KSSJ)

Sledeće metaforičko značenje odnosi se na izvlačenje osnovnih materija neophodnih za život: „lišiti sokova, vlažnih sastojaka, jedrine” (RMS). Kao što posuda ostaje prazna nakon ispijanja tečnosti, tako i ovde objekatski pojam ostaje bez svojih esencijalnih sastojaka. Pojmovni mehanizam je metafora POTROŠITI (JEDRINU) JE ISPITI. Rečenice koje kontekstualizuju takvo metaforičko značenje

odnose se na biljni svet, kako pokazuju (33) i (34): objekti koji su ispijeni (odnosno – istrošeni) jesu trava (33) i grozd (34). Kao što posuda ostaje prazna nakon što se tečnost u njoj ispije (istroši), tako trava ostaje bez svoje zelene boje nakon štetnog delovanja sunca (33), a grozd bez vlage i jedrine (34).

(33) Sada leži na travi kojoj *je* septembarsko sunce *ispilo* zelenilo. (KSSJ)

(34) Do kasne je zime stršio ... *ispijen* ... crni grozd. (RMS)

Preneseno značenje „lišiti snage, svežine, iscrpsti, iznuriti” (RSJ) u RMS definisano je na vrlo sličan način („lišiti snage, svežine, zdravlja, iscrpsti”) i vrlo je slično prethodno navedenom metaforičkom značenju („lišiti sokova, vlažnih sastojaka, jedrine”) s obzirom na to da se oba značenja odnose na lišavanje pacijensa njegove svežine i snage. U (35) apstraktan agens (malarija) lišava ljudsko biće njegove snage i svežine. Asocijativne veze uspostavljaju se između agensa koji ispija tečnost iz posude (i tako je prazni) sa bolešću koja ispija snagu i svežinu iz čoveka kao pacijensa. Primer (36) za agensa i pacijensa ima ljudsko biće: Sonedži, kao agens, svojim delovanjem „ispija” snagu drugom ljudskom biću i na taj način ga iscrpljuje. I ovde se javlja slika prazne posude nakon ispijanja tečnosti iz nje, što se preslikava na slabost čoveka (pacijensa) kom je ispijena sva snaga. Stoga se i kod ovog metaforičkog značenja uočava pojmovna metafora POTROŠITI JE ISPITI, a na primerima (35) i (36) može se konkretizovati kao POTROŠITI SNAGU/SVEŽINU JE ISPITI.

(35) Mnogo vas *je* malarija *ispila*. (KSSJ)

(36) Zarekao sam se da mi ovog puta Sonedži *neće ispiti* svu snagu. (KSSJ)

4.2.3. Glagol *lokati*

Glagol *lokati* označava radnju pijenja tečnosti koja se odvija na specifičan način, budući da se odnosi na pijenje tečnosti zahvatanjem jezika, što je uobičajen način na koji piju životinje.

U svom metaforičkom značenju ovaj glagol definisan je kao „piti u velikim količinama, ili halapljivo i preko mere (obično alkoholno piće)”. Ovakvom definicijom ističe se nekoliko (negativnih) aspekata: velika količina tečnosti koja se pije, neumerenost pri pijenju, kao i vrsta tečnosti koja se pije (alkohol), što ovom metaforičkom značenju daje izrazito negativnu konotaciju. Negativne implikacije dodatno su pojačane činjenicom da se u svom doslovnom značenju ovaj glagol najčešće odnosi na životinje. Čovek koji loče poredi se sa životinjom, te se tako ostvaruje pejorativna upotreba, budući da se ljudsko biće degradira poređenjem sa životinjom. Razumevanju uspostavljenih asocijativnih veza koje dovode do

metaforičkog značenja glagola *lokati* služi pojmovna metonimija koja je u osnovi ovog značenja, LOKATI ZA PITI ALKOHOL U PRETERANOJ KOLIČINI. Na nju se nadovezuje opšta pojmovna metafora PONAŠANJE ČOVEKA JE PONAŠANJE ŽIVOTINJE (HUMAN BEHAVIOUR IS ANIMAL BEHAVIOUR) (Kövecses 2010: 124), kojom se čovekovo ponašanje pri pijenju objašnjava metaforičkim prenosom sa domena ponašanja životinja prilikom pijenja. Kontekstualizovani primeri (37) i (38) pokazuju da se u prenesenom značenju glagol *lokati* često koristi uz alkohol kao objekatski pojam (*rakija* u (37), *pivo* u (38)), što dodatno pojačava negativnu konotaciju koju ovo značenje sa sobom nosi.

(37) S njim su za stolom sedeli prijatelji i braća, koji su došli da isprate vojnika, *lokali* rakiju do ručka i složno pevali. (KSSJ)

(38) ...ili ste deo zombi-ekipe koja danonoćno *loče* pivo, puši marihuanu i cereka se „blejeći” u parkiću iza zgrade (KSSJ)

Lokati ima još jedno metaforičko značenje, a to je „odronjavati, odnositi svojim tokom (o vodi)” (RMS), koje ukazuje na to da se odnošenje objekatskog pojma konceptualizuje putem zahvatanja tečnosti jezikom. Odnosenje entiteta, odnosno odronjavanje, podrazumeva prodiranje vode u (najčešće rastresit) entitet koji potom delimično ili u celini, silom kojom voda deluje, biva odvojen od celine. Takvo pojmovno shvatanje zasnovano je na pojmovnoj metafori ODNOSITI VODOM JE ZAHVATATI JEZIKOM, odnosno ODNOSITI JE LOKATI. U (39) ilustrovano je smanjenje puta, kao objekatskog pojma, do čega dolazi delovanjem vode kao agensa.

(39) Put ...je vijekovima voda *lokala*. (RMS)

4.2.4. Glagol *napiti se*

Napiti se predstavlja glagol čija se semantika fokusira na zadovoljavanje potrebe za tečnošću, a u rečnicima je definisan kao „ugasiti žeđ, popiti koliko je po volji” (RMS), odnosno „zadovoljiti potrebu za pićem (obično vodom), ugasiti žeđ (pijući)” (RSJ). Prema tome, značenje ovog glagola suštinski se odnosi na zadovoljenje biološkog motiva žeđi, ali takođe nosi implikaciju voljnog momenta u smislu unošenja upravo one količine tečnosti koja je po volji čoveku kao agensu.

U svom prvom prenesenom značenju glagol *napiti se* sužava svoje značenje i odnosi se na konzumiranje prekomerne količine alkohola, naročito na posledicu koju prekomerna količina alkohola ima po pacijensa. Pacijens je istovremeno i vršilac radnje i u organizam unosi alkohol, ali, za razliku od doslovnog značenja, unosi ga u količini koja je prekomerna i koja dovodi do određenih posledica. Takve posledice

tiču se, pre svega, izmenjenog psihološkog stanja svesti, do čega agens dovodi svojom voljom, budući da sam, svojevoljno, konzumira alkohol u prekomernoj količini. Osnova za nastanak takvog značenja jeste pojmovna metonimija *NAPITI SE ZA PITI MNOGO ALKOHOLA*, što predstavlja konkretan primer opšteg metonimijskog prenosa *POSLEDICA ZA RADNJU (RESULT FOR ACTION)* (Kövecses 2010: 154). Primer (40) pokazuje da agens unosi prekomernu količinu alkohola i usled toga trpi određene posledice (*...pa mu se pridremalo*), dok (41) ne ističe u prvi plan posledicu, već sam događaj i samu radnju konzumiranja prekomerne količine alkohola.

(40) Reče mi da je prethodnog vikenda radio nekom Rusu krov na kući, *napili se*, ostali do kasno u noć, pa mu se pridremalo. (KSSJ)

(41) U dosijeu je samo bio opisan događaj kada *se* Kertes *napio* u kafani. (KSSJ)

Drugo preneseno značenje ovog glagola odnosi se na primanje vlage u sebe i u RMS je definisano kao „upiti (vlagu, tečnost, tekućinu, natopiti se)”. Ovakvo značenje nastalo je na osnovu asocijativne veze između pijenja tečnosti i njenog dospevanja u organizam sa razlivanjem tečnosti unutar agensa, koji je istovremeno i pacijens. Dva su pojmovna mehanizma koji dovode do ovakvog prenesenog značenja. Prvi je pojmovna metonimija *ZASITITI TEČNOŠĆU ZA ZASITITI VLAGOM*, a drugi je pojmovna metonimija *PITI ZA UPIJATI TEČNOST*, jer *PITI TEČNOST* predstavlja izvorni domen kojim se objašnjava pojam *UPIJATI*. Bitna odlika ovog značenja jeste pasivnost agensa, budući da agens ne upija vlagu sopstvenom voljom, već delovanjem eksternog entiteta. Primer (42) tipičan je primer metonimijskog značenja glagola *napiti se*, gde je agens (iako neizražen) personifikovan – to je biljka/vegetacija koja upija vlagu usled kiše koja je pala ili usled zalivanja. Rečenica (43) jeste primer u kom je agens takođe personifikovan (*testo*), ali se specifičnost ogleda u tome što u sebe ne upija vlagu, već mast. *Testo* ima svojstvo poroznosti i u sebe upija mast.

(42) Sve je onda bujno listalo i cvalo; *napilo se* vlage. (KSSJ)

(43) Ako pak mast nije dovoljno zrela, *testo se napije* masti i ne može se dobro ispržiti. (KSSJ)

Napiti se ostvaruje još jedno metaforičko značenje, navedeno samo u RSJ, a ono se odnosi na zadovoljenje i uživanje agensa: „zadovoljiti se nečim lepim, nauživati se nečega”. Definisano na takav način, ovo značenje implicira da objekatski pojam koji agens unosi u sebe (poput tečnosti koju pije) izaziva kod agensa prijetnost i uživanje. Zadovoljstvo se u ovom slučaju asocijativno povezuje sa zadovoljstvom koje agens oseća kada zadovolji biološku potrebu za tečnošću, te je stoga ovde na snazi pojmovna metafora *ZADOVOLJITI POTREBU JE ZADOVOLJITI ŽEĐ*. Konkretni

primeri upotrebe ovog glagola pokazuju da je objekatski pojam apstraktne prirode (*raj* (44), *optimizam* (45)) i da agens takav pojam unosi u svoju mentalnu sferu, čime stvara prijatne senzacije.

(44) *Napio se* raja sa mednih usana. (RSJ)

(45) I *napije se* optimizma, čak i ako su mu prethodno potonule lađe. (KSSJ)

4.2.5. Glagol *opiti se*

Vrlo sličan po svom semantičkom sastavu glagolu *napiti se* jeste glagol *opiti se*. U svom doslovnom značenju on naglašava negativne posledice konzumiranja alkohola, što je sažeto definisano u RSJ kao „napiti se alkoholnog pića, biti pijan”.

Refleksivna upotreba ovog glagola u metaforičkom smislu definisana je kao „pasti u zanos, delirijum, zaneti se u oduševljenju (nečim, nekim)” (RSJ). Ovo značenje nastalo je stvaranjem asocijativnih veza između stanja pijanstva usled unošenja alkohola i stanja zanesenosti usled unošenja određenih ideja. Objekatski pojam u metaforičkom značenju je apstraktan, ali ima isti uticaj na organizam agensa kao i alkohol, pa je u osnovi ovog značenja pojmovna metafora BITI ZANESEN JE BITI OPIJEN ALKOHOLOM. Agens radnju vrši svojom voljom i samog sebe dovodi u stanje opijenosti, kako (46) pokazuje: vršilac radnje (Napoleon) opija se počastima; drugim rečima, pada u zanos i oduševljenje usled stalnog razmišljanja o počastima koje prima.

(46) Napoleon ... nije mogao *da se ne opije* počastima.

5. Zaključak

U ovom istraživanju ispitano je deset glagola pijenja (pet glagola u engleskom i pet glagola u srpskom jeziku) koji ostvaruju prenesena značenja, odnosno putem kojih se izražavaju radnje različite od pijenja. Drugim rečima, ispitana su prenesena, metaforička i metonimijska značenja glagola pijenja u oba jezika, kao i pojmovni mehanizmi na osnovu kojih su ustanovljena prenesena značenja nastala.

Na osnovu analiziranih glagola pijenja u engleskom jeziku i prenesenih značenja koja oni ostvaruju, može se zaključiti da je u semantičkoj disperziji najproduktivniji glagol *to drink*, kao prototipičan glagol pijenja, koji se odnosi na pijeње tečnosti u najširem smislu, te pojam PITI, označen njime, predstavlja izvorni domen za razvoj metaforičkih značenja ne samo glagola *to drink* već i ostalih glagola pijenja. Prenesena značenja koja glagoli pijenja u engleskom jeziku razvijaju najčešće su nastala na osnovu neke od istaknutih ili specifičnih karakteristika za ove glagole, poput upijanja tečnosti, njenog trošenja, velike brzine kojom se pijeње odvija, ali i osećanja

prijatnosti i zadovoljstva koje agens doživljava usled pijenja. Stoga su ciljni pojmovi, koji se leksički izražavaju glagolima pijenja, pre svega pojmovi PRIHVATATI (IDEJE, STAVOVE), UPIJATI, TROŠITI VELIKOM BRZINOM, SPREČAVATI/OSUJETITI.

Analizirani glagoli u srpskom jeziku i njihova prenesena značenja pokazuju da prototipičan glagol pijenja, *piti*, pokazuje širok stepen semantičke disperzije, pre svega u smislu specifičnih faza procesa pijenja koje predstavljaju izvorni domen pri razvijanju prenesenih značenja kako glagola *piti*, tako i ostalih glagola pijenja koji ostvaruju prenesena značenja. U srpskom jeziku najčešći pojmovi na koje se glagoli pijenja odnose jesu UPIJATI, TROŠITI, ZADOVOLJAVATI POTREBU, a nastali su na osnovu određenih karakteristika i procesa pijenja, kao što su unošenje tečnosti u organizam, smanjivanje količine tečnosti koja se pije, pijenje prekomerne količine tečnosti (najčešće alkohola) i zadovoljavanje žeđi. Zanimljivo je da pojedini glagoli razvijaju višestruka metaforička značenja koja se međusobno potpuno razlikuju: na primer, glagol *napiti se* semantički se disperzuje u dva različita pravca, od kojih jedno od metaforičkih značenja ima izrazito negativnu konotaciju i odnosi se na prekomerno konzumiranje alkohola, a drugo njegovo značenje ima izrazito pozitivnu konotaciju i odnosi se na uživanje.

Pri kontrastivnom poređenju prenesenih značenja koja glagoli pijenja ostvaruju u dva jezika, može se uočiti visok stepen podudaranja. Pre svega, prototipskim glagolima pijenja, *to drink* i *piti*, izražavaju se istovetni pojmovi, PITI ALKOHOL U PREKOMERNOJ KOLIČINI i UPIJATI, pri čemu je u oba jezika pojam UPIJATI razvijen u dva pravca: jedan se odnosi na upijanje u fizičkom smislu i apsorbovanje tečnosti ili vlage od strane personifikovanog agensa (UPIJATI TEČNOST/VLAGU), a drugi na upijanje u mentalnom smislu, odnosno na prihvatanje ideja (PRIHVATATI IDEJE/STAVOVE). Potonji pojam, PRIHVATATI IDEJE/STAVOVE, u engleskom jeziku izražava se još i glagolom *to imbibe*, odnosno glagolima *ispiti* i *napiti se* u srpskom jeziku, kao i glagolom *opiti se*, kojim se izražava veći stepen prihvatanja ideja (BITI ZANESEN IDEJOM). Pojam TROŠITI takođe se izražava u oba jezika metaforičkom upotrebom glagola pijenja: u engleskom jeziku to je glagol *to guzzle*, kojim se ovaj pojam izražava unekoliko modifikovanim pojmom TROŠITI VELIKOM BRZINOM, a u srpskom to je glagol *ispiti*, kojim se pojam TROŠITI izražava na nekoliko načina, u smislu postepenog trošenja entiteta (POSTEPENO TROŠITI), trošenja moralnih normi (MORALNO (IS)TROŠITI), ali i u smislu trošenja svežine (TROŠITI SNAGU/JEDROST). Sličan pojmu TROŠITI jeste i pojam ODNOSITI, koji je u srpskom jeziku izražen glagolom *lokati*. Glagolom *to quench*, odnosno *napiti se*, izražava se i zadovoljenje određene emotivne ili psihološke potrebe (ZADOVOLJITI POTREBU/ŽELJU).

Može se zaključiti da visok stepen podudarnosti u metaforičkim značenjima glagola pijenja u engleskom i srpskom jeziku postoji prvenstveno kod onih glagola koji se podudaraju ne samo na semantičkom već i na pojmovnom nivou, te da takvo leksičko i konceptualno podudaranje predstavlja posledicu univerzalnosti radnje pijenja.

Rečnici

1. AH: *The American Heritage Dictionary of the English Language*, dostupno na: <https://ahdictionary.com/>
2. CD: *Cambridge English Dictionary*, dostupno na: <http://dictionary.cambridge.org/>
3. ChD: *The Chambers Dictionary*, dostupno na: <https://chambers.co.uk/>
4. LD: *Longman Dictionaries of Contemporary English Online*, dostupno na: <http://global.longmandictionaries.com>
5. MM: *Macmillan Dictionary*, dostupno na: <https://macmillandictionary.com/>
6. MW: *Merriam-Webster's Dictionary*, dostupno na: <http://meriam-webster.com/>
7. OD: *Oxford Learner's Dictionary Online*, dostupno na: <http://oxforddictionaries.com/>
8. RMS: *Rečnik srpskohrvatskoga književnog jezika. I-VI.* (1967), Novi Sad: Matica srpska, Zagreb: Matica hrvatska.
9. RSJ: *Rečnik srpskoga jezika* (2011), Novi Sad: Matica srpska.

Jezički korpusi

1. BNC: *British National Corpus*, dostupno na: <http://bncweb.lancs.ac.uk/>
2. KSSJ: *Korpus savremenog srpskog jezika na Matematičkom fakultetu Univerziteta u Beogradu*, dostupno na: <http://www.korpus.matf.bg.ac.rs/>

Literatura

1. Biljetina, Jelena (2019), „Pojmovni mehanizmi nastanka proširenih značenja glagola jedenja i pijenja u engleskom jeziku i njihovi ekvivalenti u srpskom”, *Zbornik za jezike i književnosti Filozofskog fakulteta u Novom Sadu*, Filozofski fakultet, Novi Sad, god. 9, br 9, 33–53, DOI: <https://doi.org/10.19090/zjk.2019.9.33-51>.
2. Biljetina, Jelena (2021), *Doslovna i prenesena značenja glagola jedenja i pijenja u engleskom i srpskom jeziku: kognitivnolingvistička analiza*, neobjavljena doktorska disertacija odbranjena na Filozofskom fakultetu u Novom Sadu u junu 2021.
3. Dragičević, Rajna (2010), *Leksikologija srpskog jezika*, Beograd: Zavod za udžbenike.
4. Evans, Vyvyan, and Melanie Green (2006), *Cognitive Linguistics. An Introduction*, Edinburgh: Edinburgh University Press.

5. Fauconnier, Gilles, and Mark Turner (2002), *The Way We Think. Conceptual Blending and the Mind's Hidden Complexities*, New York: Basic Books.
6. Filipović Kovačević, Sonja (2021), *Pojmovna metafora i metonimija u teoriji i praksi*, Novi Sad: Filozofski fakultet.
7. Gortan-Premk, Darinka (2004), *Polisemija i organizacija leksičkog sistema u srpskome jeziku. (2. izd.)*, Beograd: Zavod za udžbenike i nastavna sredstva.
8. Goosens, Louis (1990), „Metaphonymy: The interaction of metaphor and metonymy in expressions for linguistic action“, *Cognitive linguistics*, 1–3, 323–340.
9. Johnson, Mark (1992), *The Body in the Mind. The Bodily Basis of Meaning, Imagination, and Reason*, Chicago: The University of Chicago Press.
10. Kövecses, Zoltan (2010), *Metaphor. A Practical Introduction. 2nd edition*, Oxford: Oxford University Press.
11. Lakoff, George, and Mark Johnson (1980/2003), *Metaphors We Live By*, Chicago/London: University of Chicago Press.
12. Næss, Åshild (2009), „How transitive are EAT and DRINK verbs?“ In: John Newman (ed.), *The Linguistics of Eating and Drinking*, John Benjamins Publishing Company, Amsterdam, 27–43.
13. Newman, John (1997), „Eating and Drinking as Sources as Metaphor in English“, *Cuadernos de Filología Inglesa*, 6/2, 213–231.
14. Newman, John, and Sally Rice (2006), „Transitivity Schemas of English EAT and DRINK in the BNC“ In: Stefan Th. Gries and Anatol Stefanowitsch (eds.), *Corpora in cognitive linguistics, Vol. 2: The syntax-lexis interface*, John Benjamins Publishing Company, Amsterdam, 225–260.
15. Newman, John (ur.) (2009), *The Linguistics of Eating and Drinking*, John Benjamins Publishing Company, Amsterdam.
16. Radden, Günter (2003), „How metonymic are metaphors?“ In: Antonio Barcelona (ed.), *Metaphor and metonymy at the crossroads. A cognitive perspective*, Mouton de Gruyter, Berlin/New York, 93–108.
17. Taylor, John (2003), *Linguistic Categorization. Prototypes in Linguistic Theory. 2nd edition*, Oxford: Oxford University Press.
18. Wierzbicka, A. (2009), „All people eat and drink: does this mean that ‘eat’ and ‘drink’ are universal human concepts?“ In: John Newman (ed.), *The Linguistics of Eating and Drinking*, John Benjamins Publishing Company, Amsterdam, 65–91.

Jelena Lj. Biljetina
University of Novi Sad
Faculty of Education in Sombor
Department of Language and Literature

VERBS OF DRINKING IN ENGLISH AND IN SERBIAN AS SOURCES OF CONCEPTUAL METAPHORS AND METONYMIES

Summary

The aim of this paper is to analyse verbs of drinking in English and in Serbian that are used to express various drinking processes, but that can also be used to express various other processes not related to drinking. In other words, the paper analyses the transferred meaning(s) that the analysed verbs express in both languages in order to identify the other processes expressed by the verbs of drinking. The corpus for the analysis was excerpted from the relevant monolingual dictionaries of English and Serbian and consists of ten verbs of drinking: five English verbs, to drink, to guzzle, to imbibe, to quench, to suck and five Serbian verbs, piti, ispiti, lokati, napiti se, opiti se. The dictionary definitions of the ten verbs were analysed in order to identify the transferred meanings of the verbs. The definitions were then subjected to conceptual analysis with the goal of identifying the conceptual mechanisms (conceptual metaphor or conceptual metonymy) that underly the transferred meanings. The identified meanings were also subjected to contrastive analysis that aimed at identifying the similarities and differences in transferred meanings among the analysed verbs and at identifying their formal correspondents or translation equivalents. The analysis shows that in both languages drinking verbs develop their transferred meanings primarily regarding the concepts of accepting or absorbing an entity and that in most cases such meanings and conceptual mechanisms underlying them show a high degree of equivalence, as the most frequent conceptual mechanism in both languages is conceptual metaphor. However, the differences are mostly observed at the semantic level.

► **Key words:** verbs of drinking, conceptual metaphor, English language, Serbian language.

Preuzeto: 7. 7. 2022.
Korekcije: 2. 10. 2022.
Prihvaćeno: 14. 10. 2022.